

KRITIKA ČISTE VJERE (XXXVI)

Obrada pitanja smisla vjere koja slijedi nije namijenjena za one koji imaju gotove odgovore, niti za one koji sve znaju. Ova rasprava namijenjena je za 'ulu-l-elbāb, vlasnike razuma, koji znaju da ne znaju i zato pitaju da bi saznali ono što ne znaju. Ova rasprava je kritika čiste vjere. Nipošto, kritika čiste vjere nije antiojera! Kritika čiste vjere je duhovni i misaoni napor da se izmjeri moć vjere u njenoj transcendentnoj i imanentnoj pojavnosti. Kritika čistog uma izvodi se iz pitanja: Šta mogu da znam? Šta mogu da činim? I čemu mogu da se nadam? Paralelno tome, kritika čiste vjere izvodi se iz pitanja: Kako mogu da vjerujem? Kako mogu da djelujem? I kako mogu da se spasim?

Obavijest

Nastavak tekstova *Teološke dileme*: "Kritika čiste vjere", autora Mustafe Cerića, reisu-l-uleme (1993.-2012.), koji su objavljivani u *Preporodu* (XXX nastāvaka), od sada će biti objavljivani samo na portalu Centra za dijalog - Vesatijja: www.cdv.ba.

Molimo naše vjerne čitatelje da to uvažavaju i nastave čitati, kao i do sada u polumjesečnom izdanju. Naš cilj je da napišemo stotinu nastāvaka, te da to objavimo kao knjigu, ako Bog da. Budite s nama na ovom putu traženja smisla čiste vjere, kao uspjeha na Ovome i spasa na Drugome svijetu!

Piše: dr. Mustafa Cerić, reisu-l-ulema (1993. - 2012.)

Vjera je zavjet (15)

CXXIV

Hrabrost može pokazati šta je ljudsko biće

Nije dovoljno samo znati i vjerovati da je Bog Svevišnji stvorio univerzum ili multiverzum, već je nužno znati i vjerovati da Bog Svevišnji vlada i upravlja univerzumom ili multiverzumom. - *Allah, nema drugog boga osim Njega. On je vječno živi i vječno budni, ne obuzima Ga ni drijemež ni san...*¹ Samo s tim znanjem, kao vrlinom² i vjerovanjem, kao pouzdanjem³ čovjek se oslobađa od

¹ Kur'an, 2: 255.

² Grčki filozof Sokrat (469. - 399. p. n. e.) je govorio: "znanje je vrlina". Na taj način Sokrat je htio reći da je i "vrlina znanje". Jer, ako tvrdimo da znanje ima svojstva vrline (lijepo i dobro), onda je i vrlina znanje, a to znači da onaj koji zna šta je dobro, on će raditi dobro, jer nije zamislivo da onaj koji zna šta je dobro za njega istodobno čini zlo protiv samoga sebe. Prema tome, Sokrat izjednačava znanje s vrlinom, odnosno vrlinu sa znanjem, jer čovjek može činiti zlo samo iz neznanja (džahiluka). Ovakvo razmišljanje naziva se moralnim ili etičkim intelektualizmom, jer je razum ili razumijevanje moralnih i etičkih pojmova dovoljan da se

dunjalučkog straha i usvaja ahiretsku hrabrost, kao Božanski dar ili vijest da nema razloga za strah ni ovdje ni tamo. Jer, strah je čovjeku najveći dušman. Antidot za strah je hrabrost.

Zanimljivo, Sokrat nije znao ili nije htio definirati vrlinu hrabrosti, rekavši: "Nismo uspjeli ustanoviti šta je stvarno hrabrost" (I99, E). Ovaj neuspjeh je vrlo ozbiljna stvar u okviru Sokratovog poimanja vrline, kao takve. Jer, ako je vrlina znanje, odnosno spoznaja, onda neznanje o tome šta je hrabrost čini da nijedan postupak nije moguće razumjeti kao čin istinske hrabrosti.

Međutim, Sokratovo priznanje da nije moguće definirati hrabrost je mnogo važnije nego Platonovi i Aristotelovi pokušaji definicije hrabrosti, zato što se u nemogućnosti definiranja hrabrosti, kao jedne od Sokratovih četiriju vrlina, otkriva temeljni problem ljudskog postojanja. Otkriva se, ustvari, da razumijevanje hrabrosti pretpostavlja razumijevanje čovjeka i njegovog svijeta, njegove strukture i vrijednosti. Samo onaj koji to zna, zna šta treba afirmirati, a šta negirati.

Prema tome, moralno ili etičko pitanje o tome šta je narav hrabrosti, nužno nas vodi do ontološkog pitanja o tome šta je narav bića kao takvog, kao čovjeka. Hrabrost može pokazati šta je biće, ljudsko biće, ali i ljudsko biće može pokazati šta je hrabrost, ljudska hrabrost.

CXXV

Najveća opasnost je dušman koji raste u ljudskoj duši

Otuda muslimanski ozbiljni mislioci, posebno oni sa sufijsko-filozofskim sklonostima, svoja fundamentalna razmišljanja uglavnom počinju s definiranjem bitka (*wudžūd*) i bića (*mawdžūd*) u smislu nužnog (*wadžibu-l-wudžūd*), mogućeg ili kontingentnog (*mumkinu-l-wudžūd*) i nemogućeg (*al-mustahīl*). Ustvari, njihova glavna preokupacija bila je fenomen duha (*rūh*) i fenomen duše (*nefs*), tj. fenomen ljudske psihološke ličnosti. Zapravo, muslimanska misao uglavnom počinje od premise da je čovjek središte univerzuma. Ustvari, čovjek je mikrokosmos u makrokosmosu. Čovjek kao

čovjek moralno-etički ponaša. Za Sokrata postoje četiri osnovne vrline: mudrost, hrabrost, umjerenost i pravednost.

³ U islamskoj terminologiji pojam vjerovanja se izvodi iz pojma "amn", tj. "īmān", što doslovno znači "biti siguran i pouzdan u nekoga ili nešto", u ovom slučaju biti siguran i pouzdan u Jednog Boga, ali biti siguran i pouzdan i u čovjeka kojem se prima *Emānet* od Svevišnjeg Boga, kao zavjet za sigurnu i pouzdanu pokornost. Prema tome, kad učimo ili čitamo kur'anski ajet: - *Ovi koji vjerujete* (kao što se obično prevodi na bosanski jezik), uvijek treba da imamo na umu da je riječ o "pouzdanju u Svevišnjeg Boga", ali i obrnuto, o Božijem pouzdanju u nas, ljude, da ćemo ispuniti *Emānet* kojeg nam Bog Svevišnji povjerava kroz Svoju vječnu kur'ansku riječ.

mikrokosmos je ogledalo svijetu, kao mikrokosmosu. Taj duh u čovjeku, kao Božanski duh, je univerzalna vrijednost u čovjeku.

Sufijska misa se isteže do te mjera da tvrdi da je baš taj univerzalni duh u čovjeku vladar ljudskog bića. Ustvari, taj univerzalni duh u čovjeku je Božiji namjesnik (*halīfah*), kojeg je Svevišnji Bog najavio melekima, a što meleki nisu odmah razumjeli. Dakle, univerzalni duh od Svevišnjeg Boga u čovjeku je središte čovjekovog bića, kao što je čovjek u univerzumu središnja vrijednost univerzuma. Tu činjenicu razumiju oni koji ne gledaju čovjeka samo izvana, kao prostu mašinu, već ga gledaju i iznutra, kao složeno stvoreno biće od duha i materije, od *rūha* i *džeseda*.

Jasno je da je Svevišnji Bog konačna Istina, ali je jasno isto tako da se do te konačne dolazi putem te iste Istine, koju krije, ali i otkriva upravo taj Božanski duh koji je u čovjeku, koji vlada njegovim bićem, koji je sama njegova bit. Zato je taj "univerzalni Božanski duh" u čovjeku "Božiji namjesnik" (*halīfah*). Imam Al-Gazali (1058. - 1111.) bio je jasan: - *Namjesnik kojeg je Svevišnji Allah ovlastio da bude gospodar svih stvari na Zemlji je duh (rūh), duh koji nije stvoren, već je izravna tovar (al-'emr) ili imperativ od Boga.*

Ovaj zaključak sufije izvode iz kur'anskog ajeta: - *Reci im duh-duša je Božija tovar, Božiji imperativ⁴ (koji ne ovisi o bilo kome ili bilo čemu osim o Božijoj apsolutnoj volji).*

Prema tome, udahnuti duh Božanski u čovjeku je pod izravnom Božijom kontrolom. Taj duh je u apsolutnom Božijem znanju i manifestira se po apsolutnoj Božijoj volji i imperativu. Što je više svijesti u čovjekovoj duši o tom univerzalnom Božanskom duhu u njemu, kao vladaru njegovog ljudskog bića, to je više samopouzdanja u ljudskoj ličnosti, koja se lomi između onoga što jest kao duh i duša i onoga što jest kao materija i tijelo, tj. između ljudske ličnosti koja se lomi između toga da je kao mašina bez Božanskog duha ili insan s Božanskim duhom.

Nije to kriza ljudskog duhu samo današnjeg čovjeka. Ta kriza je prisutna od ljudskog iskona. No, danas u tome ima jedna razlika. Današnji čovjek se sve više poistovjećuje s mašinom koju sâm pravi, slabeći tako svoj osjećaj duha Božanskog u sebi i sve više vjerujući u moć mašine, koju pravi da uništi dušmana izvan sebe, zanemarujući dušmana koji se rađa u samome njemu. O tom dušmanu u samom čovjeku je danas riječ. On, dušman što se rađa i raste u ljudskoj duši, je najveća opasnost za današnje čovječanstvo. Taj dušman je rezultat pojačanog dunjalučkog straha i umanjenja ahiretske hrabrosti, kao vrline znanja, tj. vjerovanja, odnosno pouzdanja u Božanski duh, kao Božijeg namjesnika koji vlada mikrokosmosom kao makrokosmosom, kojeg Svevišnji Bog stvara i rastvara.

⁴ Kur'an, 17: 85.

"Vjernik je ogledalo vjerniku", kaže Božiji Poslanik. Tako je i čovjek, kao mikrokosmos, ogledalo kosmosa, kao makrokosmosa. Nikad u povijesti čovječanstva sudbina ogledala mikrokosmosa nije toliko bila ovisna o sudbini ogledala makrokosmosa, kojeg dušman što se prikrada unutar bezdušnog čovjeka može iznenada razbiti u komade, koje ovaj današnji čovjek neće moći više nikad obnoviti, već može biti samo zamijenjen za nekog drugog čovjeka koji neće biti na njega nalik: - *O vi koji ste pouzdani u Boga, ako ikad odustanete od zavjeta vjere koja vam se nudi kao vaše dobro, Svevišnji Bog će doći s drugačijim ljudima, koje će On voljeti, a i oni će Njega voljeti...*⁵ - *Eto, vas se poziva da trošite na pravdi Božijeg puta, ali neki od vas su škrti na tom putu. Dakako, onaj koji je škrt, škrt je protiv samoga sebe, a Svevišnji Bog je neovisan od svih vas, dok ste vi svi ovisni o Bogu Svevišnjem, pa ako vi okrenete leđa Bogu, Bog Svevišnji će vas zamijeniti za drugi i drugačiji narod, koji neće vama nalikovati...*⁶

Dakle, to znači da onaj koji iznevjeri zavjet vjere, iznevjerio je samoga sebe i bit će zamijenjen za nekoga drugoga koji će ispunjavati zavjet vjere, koji neće imati dunjalučki strah, već ahiretsku hrabrost. O ovome više u slijedećem nastavku "Vjera je zavjet", ako Bog da.

U slijedećem nastavku:

Vjera je zavjet (16)

⁵ Kur'an, 5:54.

⁶ Kur'an, 47: 38.